JAN PRONK

'We zijn op geen enkele manier **solidair met vluchtelingen**'

Jan Pronk: 'Er is maar één schuitje: het wereldschuitje' © SEBASTIAAN TER BURG

In dit vijfde deel van de serie over verbinding gaan we terug naar de jaren tachtig. Wat verbond ons in die tijd van economische crisis, vredesdemonstraties en de val van de Muur? Oud-minister Jan Pronk: “Het spijt mij dat mijn goede vriend Lubbers meeging in het neoliberalisme.”

Door Willem Pekelder op 2 juli 2022

Deze website gebruikt cookies om een optimale gebruikservaring te garanderen.

OK PRIVACYBELEID

geïndividualiseerde tijd, waarin iedereen zijn eigen god is? En hoe was dat vroeger? We volgen in deze serie het spoor terug vanaf de jaren vijftig.

Jan Pronk (82) heeft een verhaal dat ergens vandaan komt en ergens naartoe gaat. Dat mag een voor de hand liggende waarneming lijken, in een tijd van *management by accident* is ze dat wellicht minder dan je zou denken. Pronk baseert zich op een set waarden waarvan gelijkheid de belangrijkste is. Alle mensen, waar ook ter wereld, hebben gelijke rechten, vindt de oud-minister van Ontwikkelingssamenwerking. Daaruit vloeit een plicht voort tot solidariteit met hen die het minder hebben.

Een plicht, niet een gevoel. Emoties, zegt Pronk, zijn te vrijblijvend, à la: 'Solidariteit? Het komt me nu even niet uit.' Waarden als gelijkheid en solidariteit moeten worden geïnstitutionaliseerd, vastgelegd in wetten, want pas dán hebben ze kans op bestendigheid. Pronk verwijst naar onze grondwet, maar ook naar de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, waarin non-discriminatie is verankerd.

"Die stukken zijn niet zomaar uit de lucht komen vallen", doceert de onderwijzerszoon uit Scheveningen. "Die zijn uitonderhandeld." De oud-PvdA-politicus refereert aan de Verenigde Naties, opgericht na de catastrofes van begin twintigste eeuw – twee wereldoorlogen, de Holocaust, kolonialisme – en bedoeld om juist door onderhandelen rechtvaardigheid en vrede te bevorderen.

VERDIEPING VERBINDING
12 februari 2022
Ten diepste wil iedereen graag **ergens bij horen**

Pronk vervulde belangrijke functies in de VN, en het is van daaruit niet gek dat het interview uitwaaiert over de hele wereld. Evenmin is het vreemd dat het gesprek, dat eigenlijk over verbinding in de jaren tachtig zou moeten gaan, soepel de grens van de decennia overschrijdt. De ene ontwikkeling vloeit immers voort uit de andere en verwijst naar een derde. Pronk maakte het in zijn ruim dertig jaar als politicus en diplomaat allemaal mee. Hoe geïnstitutionaliseerd recht, zoals het vluchtelingen- en kinderrechtenverdrag, makkelijk terzijde werd geschoven, hoe politieke partijen langzaamaan hun wortels verloren, ja hoe zijn eigen PvdA begin 21ste eeuw zelfs het begrip gelijkheid uit haar beginselprogramma schrapte. In 2013 zegde Pronk zijn lidmaatschap op.

Deze website gebruikt cookies om een optimale gebruikservaring te garanderen.
OK PRIVACYBELEID

opgevoed, zich als een heldere predikant, telkens sprekend in twee of drie hoofdpunten, waaronder dan weer allerlei nevenschikkingen bungelen. Een coherent politiek betoog, kom er nog eens om tegenwoordig.

Voordat het gesprek begint zegt Pronk in zijn woning in Den Haag: “Staat u mij toe om uit te leggen waar ik vandaan kom.” Hij noemt zichzelf een kind van de jaren zestig. Toen kreeg hij, als student economie in Rotterdam, zijn morele en intellectuele vorming. Professor Jan Tinbergen was daarbij een belangrijk leermeester: bevlogen sociaaldemocraat, ontwikkelingseconoom en topadviseur van de VN voor ontwikkelingsplanning. “Wat ik politiek heb bereikt, had ik niet kunnen doen zonder die vorming in de jaren zestig”, meent Pronk.

INTERVIEW PAUL LUYKX
5 april 2022
'**Verzuiling?** Waar praten we over?'

Zijn landelijke politieke carrière begon in 1973, als minister van Ontwikkelingssamenwerking in het kabinet-den Uyl. Spelend op de linkervleugel van de PvdA, kreeg hij het voor elkaar dat één procent van het nationaal inkomen, ofwel 0,7 procent van het Bruto Nationaal Product, zou worden besteed aan ontwikkelingssamenwerking. Toen hij in 1989 terugkeerde als minister was die 0,7 procent nog steeds de norm. In 1992 werd het door zijn toedoen zelfs 0,8 procent. Het idee erachter: of het ons nu voor de wind gaat of niet, het ontwikkelingsbudget ligt vast.

Krakersprotest terecht

We nemen de grote nationale en internationale gebeurtenissen van de jaren tachtig door en proberen telkens antwoord te krijgen op de vraag: wat was tóen de verbinding, door Pronk meestal gevat in termen als gelijkheid en solidariteit. De jaren tachtig begonnen in Nederland roerig met de krakersprotesten op 30 april bij de inhuldiging van koningin Beatrix: geen woning, geen kroning. Een terecht verzet, blikt Pronk terug. “Jonge woningzoekenden voelden zich buitengesloten, de stedelijke vernieuwing was nog niet op gang gekomen. Het krakersverzet werd beantwoord met ontkenning en escaleerde daardoor in bezetting en geweld. Uiteindelijk voelde de politiek zich gedwongen de steven te wenden, waardoor weer een zekere mate van verbinding ontstond. Maar wel binnen een frame waarin steeds minder geld beschikbaar was voor sociaal achtergestelde groepen.”

Deze website gebruikt cookies om een optimale gebruikservaring te garanderen.
OK PRIVACYBELEID

JAN PRONK

Waarmee we komen op het no-nonsensebeleid van de kabinetten Lubbers. Het was economische crisis. Er werd bezuinigd, en stevig ook. Pronk: “Gelukkig niet zo erg als onder Reagan en Thatcher, maar toch. Het spijt mij dat mijn goede vriend Ruud Lubbers, een oprechte CDA’er met een sociaal hart, meeging in het neoliberalisme, al bestond dat woord toen nog niet. Samen met de VVD drong hij de publieke sector terug en gaf hij alle ruimte aan het bedrijfsleven.”

Het hele decennium was er één van de broekriem aanhalen, herinnert Pronk zich, en de onderkant van de samenleving was daarvan de dupe. “De ongelijkheid werd groter, niet alleen in Nederland, maar in de hele wereld. Vanuit Genève, waar ik in die jaren adjunct-secretaris-generaal was van de UNCTAD, zag ik dat ontwikkelingslanden door IMF en Wereldbank werden gedwongen tot bezuinigingen op landbouw, onderwijs, infrastructuur en gezondheidszorg. Net als westerse landen moesten ze inzetten op minder overheid en meer markt. De solidariteit kwam onder druk te staan.”

Vanuit datzelfde Genève reed Jan Pronk met zijn gezin in 1981 en 1983 ‘even’ met de auto op en neer naar de anti-kruisrakettendemonstraties in Nederland. “We wilden er per se bij zijn. Jazeker was de vredesbeweging verbindend: geen marginaal clubje, maar een internationale protestgroep, die ook in de Wereldraad van Kerken veel weerklank vond. Na de twee wereldoorlogen was de allergrootste ramp van de twintigste eeuw toch wel de creatie van de kernbom.”

Deze website gebruikt cookies om een optimale gebruikservaring te garanderen.
OK PRIVACYBELEID

Jan Pronk: 'Na de twee wereldoorlogen was de allergrootste ramp van de twintigste eeuw toch wel de creatie van de kernbom'
© ANP PAUL VAN RIEL

Het CDA/VVD-kabinet Lubbers overleefde alle vredesdemonstraties, maar bij de Kamerverkiezingen van 1986 leek de PvdA kans te maken op het regeringspluche. Ware het niet dat ze slachtoffer was van een zogenoemde ‘overwinningsnederlaag’: zeven zetels vooruit naar 52, maar net te weinig om het CDA (negen zetels vooruit naar 54) niet comfortabel te laten doorregeren met de VVD. De PvdA moest zich herijken, zoals dat heet, en Pronk schreef het rapport *Schuivende panelen*, een pleidooi voor individualisering en solidariteit tegelijk.

Pronk: “Onze commissie vatte individualisering niet op als een marktbegrip, zoals VVD en D66, maar als een sociaal-cultureel begrip. Wij zagen individualisering als sluitstuk van de democratiserings-, emancipatie- en participatiebeweging. Ondanks al die vernieuwingen voelden mensen zich niet vrij van sociale controle binnen de groep waartoe zij behoorden. Wij hadden het over de dekolonisatie van het individu: je mag denken wat je zelf wilt. Sociaal-economisch hielden we vast aan solidariteit met onderdrukten en achtergestelden. Niet alleen in

Deze website gebruikt cookies om een optimale gebruikservaring te garanderen.
OK PRIVACYBELEID

Als Pronk ziet hoe het er anno 2022 voorstaat met solidariteit bekruipt hem een gevoel van woede. “Het is erger dan in de jaren tachtig. We zijn op geen enkele manier solidair met vluchtelingen. Kinderombudsman Margrite Kalverboer die steeds maar niet wordt gehoord als ze het heeft over de rechten van kindvluchtelingen. Wanneer wij praten over rechtvaardigheid en andere landen aanwijzen als schenders van de rechten van de mens, zijn we hypocriet. Kijk naar het toeslagenschandaal, dat nog steeds doorettert, om de simpele reden dat niemand er de verantwoordelijkheid voor neemt. Door die anonimiteit komt Den Haag er nog mee weg ook.”

INTERVIEW ANJA MEULENBELT
28 mei 2022
Nog steeds marxist, feminist, antiracist **én religieus**

Opgelucht ademhalen

De grootste gebeurtenis van de jaren tachtig was zonder twijfel de val van de Muur op 9 november 1989, door de Amerikaanse politieke denker Francis Fukuyama aangeduid als 'Het einde van de geschiedenis'. Pronk was op die datum net twee dagen terug als minister van Ontwikkelingssamenwerking, ditmaal in het kabinet Lubbers-Kok. “Sternstunde der Menschheit”, noemt Pronk de slechting van het IJzeren Gordijn. “De wereld haalde opgelucht adem. Ineens werd het mogelijk heel veel geld te besteden aan grote vraagstukken in plaats van aan wapens, bijvoorbeeld armoedebestrijding, milieubescherming en klimaatcrisisbestrijding. Die doelen werden ook beleidsmatig en juridisch weer geïnstitutionaliseerd. Een grotere verbinding van mensen werd mogelijk, simpelweg omdat de grens tussen Oost en West verdween en er een nieuwe oecumene ontstond.

Helaas, vervolgt Pronk, duurde de opluchting maar tot eind 1991, toen de Sovjet-Unie definitief uiteenviel. “In veel voormalige Sovjet-Uniestaten kwamen maffiose kapitalisten aan de macht. Dat begon al onder Jeltsin, die een perverse vorm van kapitalisme faciliteerde. Dat was grotendeels te danken aan de westerse hovaardij. We zeiden niet alleen: de Koude Oorlog is voorbij. Nee, we riepen: we hebben gewonnen op alle vlakken: politiek, economisch en ideologisch. Dus Oostblok, doe als wij en geef de markt alle ruimte. Dat was pure vernedering. Figuren als Poetin hebben we eraan te danken. Wat hij in Oekraïne doet is schandelijk, maar wij hebben heel veel boter op ons hoofd.”

Deze website gebruikt cookies om een optimale gebruikservaring te garanderen.
OK PRIVACYBELEID

JAN PRONK

Wie Pronk goed beluistert, hoort geregeld het woord oecumene. Sijpelt daar een christelijke spiritualiteit in door? Ai, kom bij Pronk niet aan met begrippen als spiritualiteit. “Ik ben een rationeel mens, die zich verzet tegen elke vorm van spiritualiteit”, reageert hij ironisch. “Het draait mij alleen om het Woord, daar geloof ik in. In de eredienst is voor mij slechts de preek van belang, niet het ritueel eromheen. Ik bid mee als ik hier in Den Haag de Kloosterkerk bezoek, maar zelf bidden, nee dat doe ik niet meer.”

Bijbel als inspiratiebron

Hij erkent dat de Bijbel voor hem nog altijd een belangrijke inspiratiebron is. Een van de mooiste geschriften ooit geschreven, zowel literair, moreel als ethisch. “Als ik op een onbewoond eiland zou worden gedumpt en ik mocht één boek meenemen dan zou dat de Bijbel zijn. Alles staat er in. Een verbindend boek? Jazeker. Dat begint al met de gelijkheid van alle mensen voor God, maar ook voor elkaar. En daaruit voortvloeiend: de verplichting om de zonde van de ongelijkheid te bestrijden. Je legt je niet neer bij de zondigheid van structuren in de samenleving.”

Het zal hem pijn hebben gedaan dat de PvdA begin deze eeuw het begrip gelijkheid uit de beginselen schrapte? “Zeker”, beaamt de oud-politicus, en ook hier ziet hij een rechtstreekse lijn met de jaren tachtig. “Wouter Bos, destijds politiek leider van de PvdA, is in de jaren tachtig als econoom opgeleid aan de universiteit. Als reactie op de economische crisis van 1979 draaide het vak toen louter om business, efficiency en management. Studenten zoals Bos waren twintig jaar later prominent in de PvdA. Daardoor kreeg je andere beginselen.”

> Het is in mijn ogen een totale perversie van mensenrechten om iemand die voor armoede, oorlog of onderdrukking is gevlucht als crimineel te bestempelen
>
> JAN PRONK

Ook het begrip solidariteit, zoals door Pronk nog in de jaren tachtig geherformuleerd in *Schuivende panelen*, is in de PvdA aan erosie onderhevig, vindt de oud-bewindsman. “Ik heb daar nog een ideologische discussie over gevoerd met Bos. Hij vindt

Deze website gebruikt cookies om een optimale gebruikservaring te garanderen.
OK PRIVACYBELEID

andere niet, dan ben je solidair met elkaar. Maar ik vind dat je ook moet kijken naar mensen in andere schuitjes, zoals vluchtelingen en onderdrukten. Ik heb Bos destijds gevraagd: hoe komt het dat die andere mensen niet in ons schuitje zitten? Hebben we ze niet toegelaten, of, erger nog, hebben we ze eruit gegooid? Voor mij is er maar één schuitje, dat is het wereldschuitje."

Uiteindelijk zegde Pronk zijn PvdA-lidmaatschap, na een halve eeuw trouwe dienst, in 2013 op. "Het was een tijd dat de PvdA zei: vluchtelingen die hier niet horen zijn illegaal. Het is in mijn ogen een totale perversie van mensenrechten om iemand die voor armoede, oorlog of onderdrukking is gevlucht als crimineel te bestempelen. Dan ben je als sociaal-democratische beweging toch echt wel van het pad af. Mijn tweede reden om te vertrekken was dat Lilianne Ploumen in het kabinet Rutte II de 0,7 procentsnorm voor ontwikkelingssamenwerking afschafte. Al mijn opvolgers, ook die van CDA- en VVD-huize, hielden aan die norm vast, maar uitgerekend mijn toenmalige partijgenoot zette er een punt achter."

Jan Pronk (Scheveningen, 1940) is een voormalig PvdA-politicus en diplomaat. Hij studeerde economie in Rotterdam en werd in 1973 minister van Ontwikkelingssamenwerking in het kabinet Den Uyl. Van 1980 tot 1985 was hij adjunct-secretaris-generaal van de UNCTAD (handel en ontwikkeling) van de Verenigde Naties.

Terug in Nederland werd hij Tweede Kamerlid van de PvdA en van 1989 tot 1998 minister van Ontwikkelingssamenwerking. Vervolgens werd hij in 1998 minister van VROM. Van 2001 tot 2003 was hij speciaal VN-gezant voor duurzame ontwikkeling en van 2004 tot 2006 speciaal VN-gezant voor Soedan. Van 2008 tot 2011 was hij voorzitter van het IKV. Jan Pronk is getrouwd, woont in Den Haag en heeft twee kinderen.

INTERVIEW JAMES KENNEDY
19 april 2022
'Kerken hebben met hun keuze voor moderniteit **hun eigen graf gegraven**'

VOLZIN - juni 2022 (PDF)

€4,99

TOEVOEGEN AAN WINKELWAGEN

Deze website gebruikt cookies om een optimale gebruikservaring te garanderen.

OK PRIVACYBELEID

LEES MEER OVER BERLIJNSE MUUR ECONOMISCHE CRISIS ETHIEK FILOSOFIE JAN PRONK JAREN TACHTIG KRAKERSPROTEST LEIDERSCHAP LUBBERS MAATSCHAPPIJ MIGRATIE ONTWIKKELKINGSSAMENWERKING POLITIEK SAMENLEVING SOLIDARITEIT VERBINDING VLUCHTELINGEN VREDESDEMONSTRATIES WILLEM PEKELDER

Steun Volzin

Hopelijk vond u dit artikel waardevol. U kunt de auteur steunen met een donatie. U kunt via deze link uw bank naar keuze selecteren of het veld hieronder invullen.

€ Vul bedrag in DONEREN

Liever een **abonnement** op Volzin? ▸

ZINGEVING godsdienst, spiritualiteit, filosofie

INTERVIEW ERIK OLSMAN

'Hoop kan de weg vormen **van het donker naar het licht**'

INTERVIEW EVA MABAYOJE

'Ook in de kerk is er **micro-agressie richting mensen van kleur**'

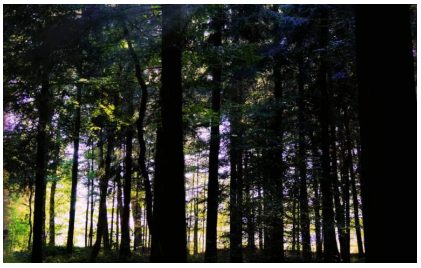

MYSTIEK HENK KROESE

Op zoek naar woorden voor **God en geloven**

INTERVIEW JOOST HORSTEN

'Het eerste **polyamoureuze huwelijk** zal ook een keer komen'

MEER ZINGEVING ▸

OPINIE columns, essays, debat

SHERVIN NEKUEE SHIRIN ANNE

Hoe Shirin haar Ali terugvond – het levensverhaal van een Turkse mystica

JANNEKE STEGEMAN ISLAMKRITIEK

Gert-Jan Segers en **de gevaarlijke christelijke erfenissen**

Deze website gebruikt cookies om een optimale gebruikservaring te garanderen.

OK PRIVACYBELEID

LODY VAN DE KAMP GERT-JAN SEGERS

'De Jood heeft niets met Jezus, maar mag er wel bij horen'

VINCENT DUINDAM WONDEREN

Pinksteren in de psychologie: **een cursus in wonderen**

MEER OPINIE ▶

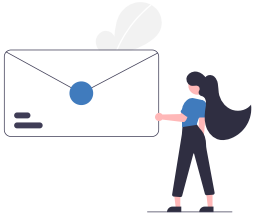

VOLZIN. nieuwsbrief

Meld je aan voor de VOLZIN-nieuwsbrief en ontvang wekelijks nieuws en verdieping op het gebied van religie en samenleving.

Uw e-mail adres VERZENDEN

Tip de redactie

Wilt u belangrijke verhalen delen?

MAIL DE REDACTIE

Word abonnee

Al vanaf €1,99 per week.

ABONNEMENTEN

STEUN VOLZIN

Over VOLZIN
Doneren
Word abonee

ALGEMEEN

Colofon
Privacy statement
Digitalisering en fotoarchief
Algemene voorwaarden
Bijdragen van derden

SERVICE

Klantenservice
Losse verkoop
Abonnementen
Mijn account
Online toegang

DIENSTEN

Winkel
Adverteren
SZM Projecten
Nieuwsbrief

© 2022 BDUvakmedia - alle rechten voorbehouden | Ontwikkeld door Wooms

Deze website gebruikt cookies om een optimale gebruikservaring te garanderen.

OK PRIVACYBELEID